

נדרים סב-סג

שבת תשעה באב

משה שווערד

1. רש"ש מסכת נדרים דף סב עמוד א

גמרא אמר להו אמאי לא אכלי דבנן. יתכן דגם רבי הפסיק כבר לאכול טרם בואו

2. תלמוד בבלי מסכת בבא קמא דף נט.-נט:

אליעזר זעירא הוה סיים מסאני אוכמי וקאי בשוקא דנהרדעא אשכחוהו דבי ריש גלותא וא"ל מאי שנא הני מסאני אמר להו דקא מאבילנא אירושלים אמרו ליה את חשיבת לאיתאבולי אירושלים סבור יהורא הוה אתיוה וחבשוה אמר להו גברא רבה אנא אמרו ליה מנא ידעינן אמר להו או אתון בעו מינאי מילתא או אנא איבעי מינייכו מילתא אמרו ליה בעי את אמר להו האי מאן דקץ כופרא מאי משלם אמרו ליה משלם דמי כופרא והא הוה תמרי א"ל משלם דמי תמרי אמר להו והא לאו תמרי שקל מיניה אמרו ליה אימא לן את אמר להו בששים אמרו ליה מאן אמר כוותיך אמר להו הא שמואל חי ובית דינו קיים שדרו קמיה דשמואל אמר להו שפיר קאמר לכו בששים ושבוהו:

3. מהרש"א על בבא קמא דף נט/ב

גמ' את חשיבת לאתאבולי אירושלים סבר יהורא כו'. בההיא דס"פ היה קורא בחתן דרוצה לקרות כו' דפליגי אי חיישינן ליהורא וכן בההיא דפרק מקום שנהגו דבתשעה באב בכל מקום ת"ה בטלים דפליגי נמי אי חיישינן ליהורא לא דמיא להך דהכא דלכ"ע הוה יהורא ע"ש בסוגיא ואמר דאתיוה וחבשוה א"ל גברא רבה אנא כו' והא דאמרינן דרבי טרפון היה מצטער על שהציל עצמו בכרתה של תורה [1] י"ל דהכא לאו הצלה הוה אלא דחבשוהו עד שישאלו עליו אם ת"ה הוא וראוי להתאבל ומה דבעו לידע הודיע להם [2] ועוד הא אמרינן התם דשאני ר"ט דעשיר גדול היה והוה ליה לפיוסי בדמים ודו"ק:

4. ספר בנייהו בן יהודע על בבא קמא דף נט/ב

אמר להו גברא רבא אנא. הקשה מהרש"א ז"ל והלא בנדרים דף ס"ב היה מצטער רבי טרפון על שהציל עצמו בכרתה של תורה, ואיך אלעזר זעירא לא חש להא הכא, ותירץ דחבשוהו עד שישאלו עליו, ומה דבעו למנדע הודיע להם. ונראה תירוץ זה דוחק גדול, דהסברא להפך, למה הקדים להציל עצמו שעה אחת קודם מן החבישה בכרתה של תורה, ימתין עד שידעו הם. ולי אנא עבדא, נראה לתרץ בס"ד, [3] כי הם אמרו לו אתה לובש זה בשביל יהורא, וגונב דעת הבריות בזה כדי שיכבדו אותך בכבוד תלמיד חכם, ואין אתה חכם, ובשביל השגת הכבוד אתה לובש זה, ולכך חבשוהו לייסר אותו על כך, ולכן לנקות עצמו מן החשד הגדול הזה, השיב להם ודאי אני כונתי בשביל ירושלים, ואין כונתי כדי שיכבדוני, יען כי אני ידוע לכל דגברא רבא אנא, ונוהגים בי כבוד, ואיני צריך להשיג הכבוד מלבישת מנעלים אלו, ואין כונתי בשביל יהורא כאשר חשבתם, והוא היה מוכרח להגיד זאת משום והייתם נקיים. והא דאמר להו גברא רבא אנא ולא אמר להו חכם אנא, אמר כן מדרך הענוה, שלא רצה להתכבד בכרתה של תורה, לומר על עצמו בפירוש שהוא חכם, אלא גברא רבא דמשמע שהוא עשיר ונכבד דנקרא גם כן גברא רבא, ואפשר נמי דאמר בלשון זה משום דהוא קרו ליה זעירא, ולכך אמר להם אנא גברא רבא ולא זעירא, על דרך מה שאמר החכם האזובי בשירו, שמי אזוב אבל מילי ארזים, וגם הוא דבר דבריו ברמז:

5. ספר תורת חיים על בבא קמא דף נט/ב

הוה סיים מסאני אוכמי. כתבו התוס' שהיה מתאבל ברצועות שחורות אף על גב שכתבו שהיה ג"כ לבוש ומתכסה שחורים מ"מ מדלא קפדי דבי ריש גלותא אלא אמסאני אוכמי משמע קצת דזה הוה עיקר אבלותו. ונראה לפרש טעמא דמילתא בהקדמה זו. בפרק התכלת תנו רבנן חביבין ישראל שסבבן הקב"ה במצות תפילין בראשיהן ובזרועותיהן ציצית בבגדיהן מזוזות בפתחיהן ועליהן אמר דוד שבע ביום הללתיך. רבי אליעזר בן יעקב אומר כל שיש לו תפילין בראשו ובזרועו וציצית בבגדו ומזוזה בפתחו מובטח שלא יחטא... והשתא ניתא מה שהיה אלעזר זעירא מתאבל בקשירת רצועות המנעל לפי שקשירת רצועות המנעלים שוין לקשירת רצועות של תפילין כדאמר רבי יוחנן כתפילין כך מנעלין משום דהא בהא תליא כדאיתא בפרק כיסוי הדם בשכר שאמר אברהם אם מחוט ועד שרוך נעל זכו בניו לחוט של תכלת ולרצועה של תפילין והענין דמצות תפילין הוה אפשר לקיים בלא רצועות לקושרן בחוט או במשיחה וכן מצות ציצית אפשר לקיים בלא תכלת דאין תכלת מעכב את הלבן אלא לפי שאברהם לא נתן עיניו בגזל ליהנות אפילו מרצועות נעל לכך זכו בניו שכל האומות נותנין עיניהן ברצועות תפילין שלהן ויראין מהן ולפי שלא נתן עיניו ליהנות אפילו מחוט של גזל זכו בניו שהקב"ה נותן עיניו בחוט של תכלת שלהן כשמסתכל בכסא כבודו והיינו דאמר התם בשלמא רצועה של תפילין כתיב וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ותניא אלו תפילין שבראש אלא חוט של תכלת מה היא כדתניא מה נשתנה חוטין של תכלת מכל הצבעונין לפי שהתכלת דומה לים וכו' וכיון דקשירת רצועות תפילין ומנעלין דמיין להדדי לכך עתה שנחרב הבית

דהוי כאלו בטל ח"ו קשר רצועות תפילין שלו יתברך כדפי' לפיכך היה מתאבל על ירושלים ברצועות מנעליו שהן מורין על רצועות קשר תפילין:

ולפי מה שפי' ניהא הא דאיתא בפי' בן סורר בשעת הגזירה אפילו אערקתא דמסאני יהרג ואל יעבור נראה דלכך נקט ערקתא דמסאני לפי שהעובדי כוכבים יראין כשישראל מקיימין מצות תפילין שנאמר וראו כל עמי הארץ וגו' ויראו ממך וטעם מורא זו לפי שכל הצלחת העובדי כוכבים הוא ע"פ מערכת השמים וכשישראל עושין רצון הקב"ה משדד המערכת כי על כן נקרא שד"י ולפי' כשהעובדי כוכבים רואין שם של שד"י ברצועות תפילין של ראש נופל עליהם אימתה ופחד שעי"י כן מתעוררין תפילין של מעלה לשדד המערכת וגוברין על העובדי כוכבים ולהכי התפילין נקראים עוז שהן עוז וחזקן של ישראל להתגבר על העובדי כוכבים: והיינו דאשכחן בכמה דוכתי כשגזרו העובדי כוכבים גזרה משתדלין לבטל מצות תפילין כדאמרינן בעובדא דאלישע בעל כנפים ובעובדא דהמן דרשו חכמינו ז"ל ליהודים היתה אורה וגו' ויקר אלו תפילין ולכן קאמר ש"ס בשעת הגזירה אפילו אערקתא דמסאני כו' פי' בשעת הגזירה שרגילין העובדי כוכבים לבטל מצות תפילין לא מיבעיא אם רוצים לבטל מצות תפילין ממש שיהרג ואל יעבור אלא אפילו אינם רוצים רק שישנה ישראל ערקתא דמסאני כגון שדרכן של עובדי כוכבים להיות להם רצועות אדומות וישראל שחורות כמ"ש רב אלפס ז"ל והעובדי כוכבים רוצים להכריח אותו שיקשור רצועות אדומות מ"מ כיון שהוא דבר הדומה לתפילין דכתפילין כך מנעלים ורצועות שחורות בתפילין הלכה למשה מסיני לכך יהרג ואל יעבור:

6. שו"ת אגרות משה יורה דעה חלק ד סימן לו

ד. למי אסור להתפרנס מן הצדקה כדי ללמוד תורה לשיטת הרמב"ם, ולמי מותר לעשות כן, וביאור מש"כ הרמב"ם שאיכא מעלה גדולה במי שאינו מתפרנס מן הצדקה...

ומוכרחין לומר דודאי גם הרמב"ם סובר דכשיודע שלא שייך שיבין היטב מה שלומד כשיצטרך לעבוד איזו שעות ביום לפרנסתו, שמותר וגם מחוייב להתפרנס ממתנות דאינשי, וכ"ש מן הצדקה, דאין לך עני גדול מזה שלא יוכל להתפרנס ממלאכתו כשילמוד התורה. ואין לך קידוש שם שמים ומכבד התורה גדול מזה. שמתבזה ליטול צדקה בכדי שיהיה לו האפשריות ללמוד התורה. ... ורק במי שלא יקשה לו לימודיו בשביל איזו שעות שיעשה מלאכה, היינו שילמוד בהזמן שילמוד באותו הדעת והשכל והבנתו כמו אם היה לומד כל היום, בזה סובר הרמב"ם שאסור לו להתפרנס מן הצדקה - אף שיצטרך לבטל איזו שעות ביום למלאכה כדי להתפרנס, ולא ילמוד הרבה בכמות. דאף דלא למד כל התורה ששייך לאדם ללמוד, הא כיוון שצריך לעבוד לפרנסתו לכדי חייו, הרי נמצא שאין לו יותר זמן ללמוד. ואף שהיה יכול להשיג עוד זמן ללמוד כשלא יעשה מלאכה כלל, אף לכדי חייו, ויתפרנס מן הצדקה, סובר הרמב"ם שבשביל זה אסור להתפרנס מן הצדקה כדי שיתחייב בלימוד, אף שלימוד התורה היא מצווה גדולה ביותר...

7. ספר דבר יעקב

ב קל וחומר ומה בלשצר שנשתמש בכלי קודש שנעשו חול שנאמר ובאו בה פריצים וחללוהו כיון שפרצום נעשו חול - היעב"ץ מקשה מהא דתנן [מעילה יט: והובא בקידו' נה.]. דבכלי שרת יש מועל אחר מועל, כלומר כלי שרת שמתשמשים ומועלין בו אינו יוצא לחולין מחמת ההשתמשות, ולמה כאן אמרינן שיצאו לחולין. ונראה דהכא ילפינן מקרא שכיון שהגוים חללו המקדש, נעשה המקדש וכליו חולין.

8. קובץ אור ישראל תמוז תשס"ו-מדוע אין אנו מתאבלין על חורבן הבית ביום שריפתה

ג. החתם סופר (שו"ת חת"ס או"ח ס' לג) ג"כ עמד על קושיא זו ותירץ "בסוף תענית אר"י אי הוינא התם קבענא בעשירי משום שרובו של היכל בו נשרף וצ"ל דאנן ס"ל דבאו בה פריצים נתחלל נמצא מששלטו בו זרים בט' והציתו בו האש מיד יצא לחולין נמצא בעשירי נשרף בית חול ע"כ לא קבעוהו בעשירי."

כלומר, שחורבן הבית באמת היה ביום ט', כי מיד כשהציתו את ההיכל באש, נתחלל המקדש, והדין בית המקדש שבה לא היתה קיימת עוד. החורבן היתה במה שנתחלל המקדש, ומה שנשרף אח"כ היה רק העצים והאבנים של חולין. קביעות אבילות בתשיעי היא מפני שבתשיעי אבדנו את כל הבית המקדש (שממשנשרפה בעשירי כבר לא היתה בית המקדש כלל).

9. דף על הדף נדרים דף סב עמוד א: למוד מאהבה וסוף הכבוד לבוא:

ואמר הרבי ר' היענך מאלכסנדר זי"ע שקשה, מי שזכה כבר ללמוד תורה מאהבה, היתכן שיהיה לו עוד חשק לכבוד? אלא "אין כבוד אלא תורה" (אבות, ו, ג) וכתוב "למען יזמרך כבוד" (תהילים, ל) עכ"ד. ואולי י"ל בזה, דהנה כתיב באבות, פרק ד': "איזהו מכבד - המכבד את הבריות", ומי שלומד תורה מאהבה ולא מחזק טיבותה לנפשיה הוא לומד מכל אדם, שיועד שיכול ללמוד מכל אחד, וממילא מכבד את הבריות, וזה הכבוד האמיתי.

10. פירוש הרא"ש מסכת נדרים דף סב עמוד א
באתרא דלא ידעי ליה. כדי שלא יזלזלו בכבוד תורתו ויענשו:

11. שו"ת הרשב"א חלק א סימן פד

שאלת עוד הא דאמרינן (נדרים פרק ח' דף פ"ב/ס"ב ע"א) אמר רבא שרי ליה לאיניש לאודועי נפשיה באתרא דלא ידעין ליה דכתיב (מלכים א י"ח) ועבדך ירא וגומר. ואמר רבא שרי ליה לצורבא מרבנן למימר צורבא מרבנן אנא שרו לי תיגראי ברישא. ובכמה מקומות החמירו בדבר זה שלא ליהנות בכבוד תורה כאמרם אל תעשם עטרה להתגדר בהם ולא קרדום וכו'. ואמרו ביונתן בן עמרם שלא רצה להתפרנס בכבוד התורה. ור' טרפון שנצטער כל ימיו על שהציל עצמו בכבוד התורה.

תשובה יש דברים שתלמידי חכמים נוהגין לכבוד תורה והם מחקי כבוד לומדיה. וכל תלמיד חכם שמוותר עליהם כמוותר כבוד תורה. שלא על כבוד עצמו וחקיו הוא מוותר אלא על כבוד תורה. ועל כן אמרו שצריך תלמיד חכם להיות נוקם ונוטר כנחש כלומר אם בזו אותו או הקלו בכבודו. שהמקיל בכבודו מקיל בכבוד תורה ואסור לו למחול על כבוד תורתו אלא א"כ בקשו ממנו המחילה לכבוד תורתו. ומן הצד הזה הן כל אותן שתמצא. כי מחקי התורה להיות לומדיה ככהנים ליטול חלק בראש. ותלמיד חכם האומר שרו לי תיגראי ברישא חקי כבוד תורתו הוא שואל והרי הוא כשואל חלק ירושתו ונחלתו. ובמקום שאין מכירין אותו שרי ליה לאודועי נפשיה. ואני תמה איך לא אמרו חייב לאודועי נפשיה. שאילו במקום שאין מכירין אותו לא יכבדוהו כדינו ונמצאו מקילין בכבוד תורתו שלא מדעת ועוברין כשוגגין או תאמר כאנוסים. וחייב תלמיד חכם עצמו להודיעם כדי שלא ישגו או להסיר אונסם מהם ויכבדו תורתו. והיינו דאמרו ליה לרב פפא מה שמך? א"ל ר"פ. ושאלו והא כתיב (משלי כ"ז) יהללך זר ולא פיך ואמרו והא אין זר פיך. והיינו כל הני דריש פרק קמא דבבא בתרא (דף ח) שכולן חקי תורה הן ואין ראוי לוותר עליהם. אבל להתגדר בהם שלא במקום הראוי לחקי התורה אסור. וכן תמצאם כולם. ואותה שאמרו בנדרים (דף פ"ב/ס"ב/ב) שרי ליה לצורבא מרבנן למימר עבדא דנורא אנא לא יהיבנא כרגא. מאי טעמא? לאברוחי אריא מיניה קאמר דאמרת. ופרשו עבדא דנורא כומר לעובדי האש. פירוש מוטעה נזדמן לך. חס ושלום לא כומר קאמר אלא עבד אני לכומרי נורא. וזה כולו מאותו צד שאמרת לך דצורבא מרבנן אינו נותן כרגא דכתי' (עזרא ז') מגדה בלו והלך לא שליט למירמא עליהון. ואלו שבאין ליטול ממנו כרגא כארי הבא על נכסיו. ומוותר לו לומר להם הניחו לי המס שאני איש לכומרי האש שהן ואנשיהן פטורין בינכם מן המס. ויש מפרשין עבדא דנורא עבד לשם יתברך שכתוב בו אש אכלה הוא. ושרי ליה להוציא לשון שהן שומעין ממנו נורא שלהם. וזה כענין מה שאמר רבי אליעזר לאותו הגמון נאמן עלי הדיין. וסבור ההגמון שעליו הוא אומר ושהאמינו. ואמר לו האמנתני דימוס פטור אתה. ולא השיבו רבי אליעזר לא עליך אני אומר אלא על השם יתברך שהוא הדיין האמיתי. לפי שההגמון הטעה את עצמו וכן זה מתכוון לשם יתברך וגבאי המס מטעין את עצמן.

12. פירוש הרא"ש מסכת נדרים דף סב עמוד א
שרו לי תגראי ברישא. פסקו לי דיני כדי שלא אתבטל מלמודי:

13. ספר דבר יעקב

הן תנא דבי רבי ישמעאל וקדשתו לכל דבר שבקדושה לפתות ראשון ולברך ראשון וליטול מנה יפה ראשון - א. נחלקו הראשונים האם היו דין דאורייתא. הרמב"ם [סה"מ מ"ע לב] והחינוך [מצוה רסט] כתבו שהיו מצוה מה"ת. וביארו שהיו מצוה משום כבוד שמים, ולכן אין הכהן יכול למחול, וכמבואר בגמ' [יבמות פח:]: וקדשתו בעל כרחו, שאם נשא גרושה מכין אותו עד שיגרש, וה"ה אם מיאנו לפתות ראשון לא נשמע להן. התוס' והרא"ש [חולין פז.] כתבו ישראל שעלה במקום כהן פטור לשלם ה' סלעים, כיון שהכל חייבים בקריאת התורה [ואין המצוה של הכהן]. וקרא דוקדשתו היו אסמכתא בעלמא.

14. ספר דבר יעקב

א] ואמר רבא שרי ליה לצורבא מרבנן למימר לא יהיבנא אכרגא - כתב הנ"י [ב"כ ח.] בשם הר"י מיגש בשם רבו הר"ף שרבנן היינו שתורתו אומנתו, כלומר תורתו קבע ועסקו עראי ולא עסקו קבע ותורתו עראי. והרא"ש כב"ב שם [הובא בשלטי גבורים ב"מ פרק המקבל אות א] כתב דת"ח שיש לו אומנות או קצת משא ומתן להתפרנס כדי חיו ולא להתעשר, [בכל שעה שהוא פנוי מעסקו מחזר על דברי תורה ולומד תורה, הוא הנקרא תורתו אומנתו. וכן פסק הש"ע [יו"ד סימן רמג-ב], והרמ"א מביא מחלוקת האם בזה"ז יש ת"ח לענין לפוטרו ממסים.

השיטה [ב"מ קח.] מביא הרמ"ך שכתב שתורתו אימנתו הוי ת"ח שעוסק רק בתורה ולא במידי אחריו. וכ"כ המאירי כב"ב בשם גדולי הפוסקים שדוקא ת"ח שאינו מתעסק בצרכי העולם כלל פטור ממס. והשיטה כב"ב מביא בשם הרמב"ן שכתב החכמים שלומדים עם התלמידים בשכר, אינם פטורים מהמס.

15. ספר דבר יעקב

ב] ואמר רבא שרי ליה לצורבא מרבנן למימר עבדא דנורא אנא לא יהיבנא אכרגא הר"ן והתוס' והרא"ש מפרשים שאומר שהוא עבד של אותם אנשים העובדים לאש. ומפרש כתב שאומר שהוא עבד של הע"ז שעובדים לאש.

המאירי מבאר בשם רבותיו שמותר לו לומר שהוא עובד לאש ויהא לבו על התורה הנקראת אש, אבל ע"ז אחרת אסור לומר שהוא עובד אותה. וי"מ שמותר בכל ע"ז לומר שהוא עבד של אלה העובדים ע"ז.

הק"ן אורה כתב שמדברי רש"י והרא"ש משמע שבכל ע"ז יכול לומר כן, ומחר"ן משמע שרק בע"ז דנורא שרי כיון שיכול לכונן לבו לשמים דכתיב

ה' אלוקיך אש אוכלה הוא. והרשב"א הביא בזה מחלוקת.

16. ספר דבר יעקב

ג] ואמר רבא שרי ליה לצורבא מרבנן למימר עבדא דנורא אנא לא יהיבנא אכרגא הר"ן והרשב"א והמאירי מפרשים שרבותא קאמר אפי' לצורבא מרבנן שרי וכ"ש אדם אחר. והרא"ש כתב שדוקא לת"ח שרי שאצלו לא חיישינן שמא יתפקר לזולל יותר. וכן פסק הש"ך [יו"ד סימן קנז-ית] בשם המהרש"ל ומביא ראיה מהרא"ש. הפ"ת [סק"ת] כתב שדוקא היכא שיש לו ממון לשלם המס לא התירו כי אם לת"ח, אבל אם אין לו גם לשאר בני אדם שרי. גם היעב"ץ כתב דאיכא למימר שדוקא לצורבא דרבנן שרי ולא לאדם אחר, דאצל ת"ח אמרינן שלבו וכונתו זכה לשמים.

17. ספר דבר יעקב

ד] א"ל רבינא לרב אשי האיכא לפני עור לא תתן מכשול - המהרצ"ח מביא קושית היד מלאכי שמקשה שאין איסור לפני עור היכא שקאי בחד עברי נהרא [כדאיתא בע"ז ו:]: כיון שבל"ה יכול לקחת האיסור בעצמו, וה"נ כאן היו יכולים לקחת עצים ממקום אחר ותיירץ דמ"מ מדרבנן איכא איסור משום מסייע לעוברי עבירה כמש"כ התוס' [שבת ג.] והר"ן [ע"ז ו:]: וכן מתרץ הקרן אורה. > הרמ"א [יו"ד סימן קנא-א] מביא מחלוקת האם יש איסור למכור דברים לע"ז היכא שיכולים לקנות במקום אחר. הגר"א [שם סק"ח] מביא ראיה מהגמ' כאן שיש בזה איסור מדרבנן. הקרן אורה דוחה הראיה דכיון שצריכים עצים הרבה, לא היה שכיח להם ליקח מאחרים. <

18. ספר דבר יעקב

א] איזוהי זמנה של רביעה הבכירה בג' בינונית בשבעה אפלה בכ"ג דברי ר"מ ר' יהודה אומר וכו' ר' יוסי אומר וכו' - הרא"ש פוסק כאן לענין נדר שזמן רביעה ראשונה הוי כמו ר' יהודה ב' בחשון, וכן פסק הטור [יו"ד סימן רכ]. וכן פוסק הרא"ש בתענית [פ"א סימן ד' הובא בקרבן נתנאל אית י' לענין שאילת גשמים ברביעה ראשונה דהיינו ב' בחשון. הרשב"א כתב דהלכתא כר' יוסי שרביעה ראשונה הוי ב"ז בחשון. הב"י [סימן רכ] מקשה על הרא"ש והטור מהגמ' [בתענית ו.] שאומרת הלכה כר' יוסי. ומתרצים הלח"מ [הל' תעניות ג-י] והש"ך [יו"ד סימן רכ-לא] והגר"א [סימן רכ-כג] שיש בגמ' שם שתי גירסאות, לפי הגירסא שלפנינו גרסינן אמר רב חסדא הלכה כר' יוסי, ורש"י בתענית גורס הלכה כר' יהודה, וכך סוברים הרא"ש והטור. הרמב"ם [נדרים י-יא] פוסק כמו ר' יוסי שרביעה ראשונה ב"ז בחשון ורביעה שלישית בר"ח כסלו.

19. הר"ן מסכת נדרים דף סג עמוד א

קונם יין שאני טועם לשנה ונתעברה השנה אסור בה ובעבורה - כבר כתבתי למעלה דעיקר רבותיה דתנא דאפ"ל נודר מתחילת השנה כיון דאמר השנה לא אמרינן שנה אחת קאמר אלא אסור בה ובעבורה דהיינו י"ג חדש מיהו דוקא באמר

השנה אי נמי שנה זו אבל באומר שנה אחת סתם אין חדש העבור בכלל אע"פ שאותה שנה שנדר בה מעוברת שהרי אם לא נהג באסורו שנה זו משלים לשנה הבאה הפשוטה ואע"פ שאסור לו לעשות כן בתחילה דאיכא בל תאחר כיון שאם איחר משלם בשנה אחרת הרי לא הוקבע נדרו בשנה זו שהיא מעוברת הילכך אפי' קיים אותה שנה זו אין חדש העיבור בכלל

20. ספר דבר יעקב

ב[ר"ן ד"ה מתנ' קונם וכו' ואע"פ שאסור לו לעשות כן בתחילה דאיכא בל תאחר - מבואר בר"ן שגם בנדרי איסור איכא בל תאחר, וכ"כ הרשב"א. שיטת הרמב"ם [סה"מ ל"ת קנז] והרמב"ן [בהשגה לסה"מ מ"ע צד] שדוקא בנדריים לגבוה כגון קרבנות איכא בל תאחר.
(המתנ"א [שבועות סימן יד] כתב שדוקא בנדרי מצוה איכא בל תאחר ולא בנדרי רשות, ומה שנראה מדברי הר"ן כאן שבכל הנדריים איכא בל תאחר הדברים תמוהים. וגם הר"ן כתב כן דוקא בנדריים אבל בשבועות לא שמענו.)

21. שיעורי ר' דוד נדריים דף ב עמוד א

ב) איך שייך בל תאחר בנדרי איסור והנה הר"ן לקמן (דף סג א) גבי נדרי איסור, כתב, דמי שנדר ואסר חפץ על עצמו שיעור זמן, ולא קבע באיזה זמן, הריהו מוזהר בבל תאחר, וכגון האומר קונם יין שאני טועם שנה אחת, ולא פירש שאני טועם השנה, אם לא נהג באיסורו בשנה זו, משלים לשנה הבאה, אבל אין לו לעשות כן, לדחות את ניהוג איסורו לשנה הבאה, דהוי עליו איסור בל תאחר ע"ש. [א"ה וכ"כ הריב"ש (סימן תמ"ה) דבאומר שיאסרו תאנים עלי בקונם שלשים יום קודם שאפטר מן העולם, אפשר דאיכא בל תאחר ע"ש, וכ"כ הריטב"א (ר"ה דף ו ב) דבל תאחר בכל נדריים ושבועות איתיה, ואפילו בנדרי איסור כדאיתא בפ"ק נדריים ע"ש, (ועי' השגות הרמב"ן בספר - המצות מצוה צ"ד)].
וצ"ב מה שייך בנדרי איסור אזהרה דבל תאחר, שהרי לכאורה היה נראה בפשטות, כי כל דין נדרי איסור הוא עצם חלות האיסור דחייל בהחפץ, דמתהווה לחפצא דאיסורא.
וא"כ הרי לכאורה היה נראה, כי מה שנאסר ע"י דיבורו, נאסר, ומה שלא נאסר, לא נאסר, אך מה שייך שיהיה מוזהר בזה בבל תאחר, איזה חוב יש עליו, שהוא מוזהר שלא לאחר לשלמו.
כי האזהרה של בל תאחר פירושה שלא לאחר מלפרוע ולשלם את החובות אשר עליו, וא"כ הרי זה שייך דוקא בדברים אשר הם חובה על הגברא, כמו הנודר להקדש (או לדבר מצוה), דבהנדר הוא מקבל על עצמו חיוב, בזה שייך עליו אזהרת בל תאחר שלא לאחר את תשלום החיוב שקיבל על עצמו, וכן בנודר נזירות דהוי קבלה והתחייבות להיות נזיר, בזה שייך בל תאחר, [וכדמבואר בגמ' לקמן (דף ג ב) בהאומר לא אפטר מן העולם עד שאהא נזיר].
אבל נדרי איסור, דבפשטות הוי רק חלות איסור דחייל בהחפצא, [וכל מה שיש איסור בל יחל, הוא רק תוצאה מן חלות האיסור בהחפצא, דכיון דחל איסור בהחפצא ע"י מוצא שפתי, לכן הוי על הגברא אזהרה דלא יחל דברו, דהיינו שלא יחלל דיבורו ע"י שיעבור על איסור החפצא דחייל ע"י דיבורו, אבל כל זמן דאכתי לא חל איסור בהחפצא, הרי לכאורה אין עליו שום חיוב].
וא"כ כשאסר חפץ על עצמו לשנה, ולא קבע זמן האיסור [לאיזו שנה], הרי מה שחל מיד, כבר חל, ומה שעדיין לא חל, לא חל, ומה שייך שיהא מוזהר שלא יאחר לשלם נדרו, דממ"נ, אם חל האיסור בהחפצא מיד, הרי כבר לא שייך כלל בל תאחר שלא לדחות את ניהוג איסורו, כיון שכבר נאסר [וכבר אי אפשר לדחות את האיסור לזמן אחר], ואם עדיין לא חל האיסור, איזה חיוב מונח כבר על הגברא, ששייך שתהא עליו אזהרת ב"ת שלא לדחות את ניהוג איסורו.
ובמחנה - אפרים [בהלכות שבועות סי' י"ד, הובא בשלמי נדריים (דף ג. בד"ה שם ד"ה ומה נדריים)], כבר תמה ע"ז.
דהביא משו" מהרי"ט (ח"א סי' קל"א) דלא נאמר בל תאחר אלא בנדריים של מצוה, אבל בנדרי הרשות דאין מצוה לקיימן, לא שייך ביה בל תאחר ע"ש.
וכתב דהגם שמדברי הר"ן ז"ל בפרק קונם (הנ"ל) נראה דבכל נדריים איכא בל תאחר, הדברים תמוהים ע"ש.

22. דף על הדף נדרים דף סג עמוד א

בגמ': אלמא סתמא דאדר דקאמר ראשון הוא כו' הא דידע דמעביא שתא הא דלא ידי דמעברא שתא כו'.

ברמ"א או"ח (סי' נ"ה סעיף י') כתב דקטן שנולד באדר בשנה פשוטה, ונעשה בר מצוה בשנה מעוברת, אינו נעשה גדול עד אדר השני. ובפרי חדש (שם) הביא ממהר"ש הלוי שחולק וס"ל דנעשה גדול באדר ראשון. וכתב שם הפרי חדש דמסוגיין מוכח כהרמ"א, דהרי מבואר כאן דהאדר הראשון הוא התוספת, ואדר השני הוא העיקר, ולכן אינו נעשה בר מצוה רק עד אדר השני.

במגן אברהם (שם ס"ק י') כתב יותר מזה דאם נולד באדר ראשון, מ"מ אינו נעשה בר מצוה בשנה מעוברת עד אדר שני, דהא איתא בירושלמי (כתובות פ"א ה"ב) דילפינן מקרא דלא - ל גומר עלי, שאם עיברו בית דין השנה בתוליה חוזרין, הרי דבכל אופן אדר השני הוא העיקר.

אבל בבאר היטב שם הביא משו"ת מהר"י מיניץ (סי' ט') ותשו' שבות יעקב (ח"א סי' ט') שחלקו על דינו של המגן אברהם, וס"ל דאם נולד באדר ראשון נעשה בר מצוה גם כן באדר ראשון, וכתב שכן פשט המנהג אצל כל בעלי ההוראה, וכן נקט במשנה ברורה שם (ס"ק מ"ג).

בשו"ת מעיל צדקה (סי' כ"א) הביא ראי' דלא כהמג"א דאיתא בילקוט ריש יהושע בשם המכילתא: ר"א המודעי אומר ע' יום אכלו בני ישראל את המן, כיצד בז' באדר ראשון מת משה ושנת עיבור הי'. ר"י אומר מ' יום אכלו את המן כיצד בז' באדר מת עד ט"ז בניסן. והרי מרע"ה מת בהיותו בן ק"כ מיום אל יום כמ"ש שבז' באדר נולד ובז' באדר מת. והרי להמג"א בין אם נולד בשנה פשוטה בין אם נולד בשנה מעוברת אינו נעשה ב"מ רק באדר שני, וא"כ למה מת משה באדר ראשון, ומוכח עכ"פ שאם נולד באדר ראשון נעשה ב"מ באדר ראשון.

בתומים (סי' מ"ג ס"ק כ"ח) הקשה קושיא חזקה למ"ד דסתם אדר הוא אדר שני, והרי קי"ל דמעברין את השנה עד יום אחרון של אדר, והשתא תיקשי דאם היתה שנה פשוטה, וכתב בשטרות אדר סתם, ובסוף אדר קבעו לעבר את השנה, נמצא שכל השטרות שכתבו עד עכשיו אדר סתם, משמעותם לאדר שני, והרי הם שטרות המאוחרים ומפסידים לקוחות של חודש אחד.

ועיין בשו"ת חתם סופר (או"ח סי' קס"ג) מש"כ ליישב בזה.

23. הר"ן מסכת נדרים דף סג עמוד ב

שלא נתכוון זה אלא עד שעה שדרך בני אדם לשתות יין - דהיינו עד ליל הפסח דאזלינן בתר אומדנא שלא נתכוון ליאסר בלילי הפסח ביין אע"פ שלפי לשון נדרו משמע דאסור דהא אמר עד שיהא.

24. הר"ן מסכת נדרים דף סג עמוד ב

עד שעה שדרך בני אדם לאכול בשר - דהיינו ערב יום הכפורים כדתנן בפרק אותו ואת בנו (חולין פג) ר' יוסי הגלילי אומר אף ערב יוה"כ בגליל והא עדיפא מקמייתא שהרי אינו מגיע איסורו עד הצום וכי קתני עד לילי הצום לאו דוקא שהרי אוכל הוא מבערב אלא עד סעודה של לילי הצום קאמר.

25. רש"ש על נדרים דף סג/ב

במשנה קונם בשר שא"ט עד שיהא הצום כו'. כולם הבינו דהכוונה על יוה"כ ונדחק הר"ן בפ"י לילי צום. ול"נ דעל אחד מד' תעניות קאמר (לבד מט"ב) וכ"נ מהמפרש ועל אותו שיבוא ראשון קאמר. ודרכן היה בלילה שקודם התענית להרבות בסעודה ולאכול בשר כדי שיקל עליהם התענית למחר ע"י רא"ש בפרק יום הכפורים סי' כב:

26. תפארת ישראל - יכין מסכת נדרים פרק ח

(לב) אינו אסור אלא עד לילי הצום. היינו אף דהו"ל למימר ליל הצום אסור דהרי זמנו קבוע ואמר עד שיהא, וכלעיל מ"ג אפ"ה בכה"ג אזלינן בתר אומדנא, מיהו לר"ן ר"ל סעודה שאוכל בעיו"כ קודם הלילה לסעודת הלילה, ולולא מסתאפינא גם לילה שלפני עיו"כ נקרא ליל צום מדצריך ביו"כ להוסיף מחול על הקודש, להכי נקרא גם הוא צום, גם משום דכל האוכל בט' הו"ל כצום [כיומא פ"א ב'] והכי קיימא לן דגם ליל של עיו"כ מצוה להרבות [כמג"א תר"ד], ואפ"ה קי"ל דבנדר אסור בו בבשר [כמג"א שם וי"ד ר"כ]: